

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ ĮTAKA
VAIKO BEI JAUNUOLIO ASMENYBEI IR
SOCIALINEI RAIDAI. VAIKŲ IR JAUNUOLIŲ,
TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI
POREIKIŲ RAIDOS YPATUMAI

Psichologė
JANINA URNIKIENĖ
2020

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo saviugdų reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių

Specialiųjų poreikių asmenys – vaikai ir suaugusieji, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintys ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime

Autizmas – įvairiapusis raidos sutrikimas, besitęsiantis visą žmogaus gyvenimą.

Paprastai autizmas prasideda iki 3 metų amžiaus, sutrikdydamas vaiko įvairių psichikos sričių funkcionavimo vystymąsi.

Šis nežinomos kilmės **neurologinis sutrikimas** yra mažai ištirtas.

Daugelis duomenų grindžia **genetinę autizmo išsivystymo teoriją**. Mokslininkai yra nustatę apie 20 skirtingų genų, kurių defektai gali sukelti autizmo sutrikimus.

Pedagoginiu-psichologiniu požiūriu autizmą galime traktuoti kaip **komunikacijos sutrikimą**.

Pagrindiniai autizmo simptomai:

- A. Kokybinis socialinės sąveikos sutrikimas
- B. Kokybinis sutrikimas verbaliniame ir neverbaliniame bendravime bei vaizduotėje
- C. Pabrėžtinai ribotas veiklos ir pomėgių ratas

Kokybinis socialinės sąveikos sutrikimas

- **Aiški stoka suvokimo apie kitų asmenų egzistavimą** arba apie jų jausmus (mėgsta žaisti labiau vienas, dažnai į kitus vaikus žiūri kaip į pagalbines žaidimo priemones, neturi emocijos ir nesupranta, ką kiti jaučia ir galvoja).
- **Nėra visai pamėgdžijimo** arba jis **visai sutrikęs** (nemojuoja rankute atsisveikindamas, neploja katučių).

Kokybinis trūkumas verbaliniame ir neverbaliniame bendravime bei vaizduotėje

- Pabrėžtinai **nenormalus bendravimas** (nežiūri į asmenį, nesišypso, nesisveikina, kalba pasižymi monotoniškumu, savitu tempu, intonacija, būdingas tuščias žvilgsnis, akių kontakto vengimas).
- **Nėra vaizduotės veiklai**: nesugeba vaidinti, stokoja susidomėjimo.
- Kalbos forma „tu“ vietoje „aš“ vartojimas, nes daugeliui vėlai susiformuoja sąvoka „aš“.

Pabrėžtinai ribotas veiklos ir pomėgių ratas

- **Stereotipiniai kūno judesiai** (rankų pliauškinimas, užlaužimas, galvos trankymas, rankų sukiojimas prieš akis, pastovus lingavimas vėliau tai pereina į monotonišką žaidimą, panaudojant vietoj žaislų pačius įvairiausius daiktus: virvelę, akmenuką).
- Pabrėžtinas **sielvartas dėl nereikšmingų aplinkos permainų** (pvz. labai supyksta, selvartauja, kai pastebi kokio nors daikto išnykimą ar perstatymą į kitą vietą).
- Nepaprastas **reikalavimas labai detaliai laikytis nors kartą patirtų įspūdžių** (pvz., tuo pačiu laiku eiti į parduotuvę, sėdėti toje pat vietoje).
- Pabrėžtinai **ribotas interesų ratas** ir susirūpinimas viena siaura sritimi (pvz., domisi mineralais).

Vaiko, turinčio autizmo sutrikimą, pažinimo ir elgesio ypatumai (I)

- **Domisi tik tam tikrais dalykais, atlieka užduotis, kurios patinka.** Labiau orientuojasi į procesą, o ne į tikslą. Itin **koncentruojasi į detales**, neatskiria esminių ir neesminių dalykų ir požymių. **Trūksta lankstumo**, sunkiai persijungia į kitą veiklą, inertiškas. **Geriau suvokia**, supranta **nežodinę nei žodinę medžiagą**. **Negeba žaisti kūrybinių žaidimų**, reikalaujančių vaizduotės.
- **Gebėjimai įvairiose pažinimo srityse labai netolygūs:** pasižymėti gali **puikiu informuotumu, žiniomis**, gebėjimu operuoti geometrinėmis figūromis, **konstruoti, dėti objektus, orientuotis žemėlapyje, surasti šalis**. Tačiau gebėjimai ir informacija **fragmentiški, nesusieti tarpusavio loginiu ryšiu**.

Vaiko, turinčio autizmo sutrikimą, pažinimo ir elgesio ypatumai (II)

- **Dideli sunkumai komunikavimo, veiklos organizavimo, savireguliacijos, socialinių įgūdžių, higienos, buities įgūdžių, savitarnos srityse (adaptyvaus elgesio).**
- **Intelektu ir asmenybės struktūra labai individuali. Vienų labiau sutrikdyti pažinimo procesai, bet geresnė veiklos organizacija ir savireguliacija, kitų – geresnės dalinės intelekto charakteristikos, bet itin sutrikęs adaptyvus elgesys.**

SĖKMINGIAUSIOS TERAPIJOS

- **Koncentruotos į adekvatesnius socialinius ir bendravimo įgūdžius** (į sugebėjimą laikyti kontaktą). Tik užmezgus kontaktą galima terapija.
- **Įtraukiančios tėvus** (mažinant jų nerimą, atstatant bendravimą).
- **Žaidimas rolėmis** (teatro technikos padeda lavinti socialinius įgūdžius).
- **Vaiko įrašai** (grįžtamasis ryšys mažina neadekvatų elgesį).

PROTINIS ATSILIKIMAS

PRIEŽASTYS:

- GENETINIAI VEIKSNIAI (Dauno sindromas, fenilketonurija ir kt.)
- SMEGENŲ PAŽEIDIMAI (Infekcijos, žalingos aplinkos poveikis)
- KULTŪROS IR ŠEIMOS SALYGOTAS PROTINIS ATSILIKIMAS (Netinkama priežiūra arba nepakankamas intelektinis vaiko stimuliavimas).

PSICHOLOGONĖS IR ELGESIO YPATYBĖS:

- DĖMESYS (Sunku paskirstyti, išlaikyti dėmesį)
- Atmintis (Sunkiai atsimena informaciją, problemos dėl nevisaverčio giluminio jos apdorojimo)
- SAVIREGULIACIJA (Rečiau naudoja savireguliacijos strategijas, kyla sunkumų dėl metapažinimo arba suvokimo, kokių strategijų reikia norint atlikti užduotį)
- KALBOS RAIDA (Sulėtėjusi arba sutrikusi)
- MOKYMOSI PASIEKIMAI (Smarkiai atsilieka nuo negalių neturinčių savo bendraamžių visose srityse)
- SOCIALINĖ RAIDA (Sunku susirasti draugų, nemoka palaikyti santykių su kt. žmonėmis)
- MOTYVACIJA (Patyrus daug nesėkmių, padidėja rizika atsirasti išmoktam bejėgiškumui, greitai “pasiduoda” su pastangų reikalaujančiomis užduotimis).

REGOS SUTRIKIMAI

AKLI –labai sunkiai sutrikusios regos asmenys – mokytis skaityti privalo Brailio raštu.

SILPNAREGIAI – laikomi turinčiais regos sutrikimą, kurie gali skaityti spausdintu šriftu naudodami didinamuosius prietaisus ar stambaus šrifto spausdintas knygas.

PSICHOLOGINĖS IR ELGESIO YPATYBĖS

KALBOS RAIDA

- Negali labai smarkiai paveikti gebėjimo suprasti ir vartoti kalbą regos sutrikimas
- Aklų vaikų ankstyvoji kalba dėl jų mažos regimosios patirties dažnai būna šiek tiek ribota

INTELEKTINIAI GEBĖJIMAI

- Akli nuo gimimo dažniausiai pasikliauna lytėjimo pojūčiu tyrinėdami aplinką
- Lytėjimo gebos priklauso kaip asmuo geba naudotis įvairiomis strategijomis
- Svarbus skirtumas tarp reginčiųjų ir aklųjų yra tas, kad pastariesiems reikia daug aktyviau rinkti informaciją iš aplinkos (lytėjimu, klausia)

MOKYMOSI PASIEKIMAI

- Mokymosi pasiekimams regos negalia neturi tokios neigiamos įtakos kaip klausos sutrikimų turintiems vaikams

SOCIALINIS PRISITAIKYMAS

- Socialinė sąveika apsunkina tokie reginčiųjų bendravimo neverbalinio būdai t.y. subtilūs regimieji ženklai (pvz. šypsena, veido išraiška, rankų gestai ir pan.)
- Socialinės sąveikos būdus turėtų keisti ne tik sutrikusios regos žmonės
- Kai kuriems sutrikusios regos moksleiviams prisitaikyti gali trukdyti stereotipinis elgesys (kūno lingavimas, akių trynimasis, spaudimas, įvairios grimasos)

JUDĖJIMAS

- Aklų žmonių erdviniai gebėjimai visiškai susiformuoja tik vėlyvoje paauglystėje
- Judėjimo įgūdžiai labiausiai priklauso nuo motyvacijos
- Aklieji gali geriau panaudoti patiriamus pojūčius – tokių būdu išmokstama aptikti labai subtilius skirtumus

Aplinkos pritaikymas regėjimo negalia turintiems mokiniams

- Suolas pakankamai **apšviestoje vietoje** arčiau mokytojo stalo ir lentos.
- Daiktų išdėstymas klasėje (spintos, lentynos, tam tikrų priemonių vieta lentynoje) turėtų būti **keičiama kiek galima rečiau**.
- Mokinys aprūpintas **vadovėliais, spausdintais didesniais rašmenimis ar išskilioju Brailio raštu, optinėmis lupomis ir kompiuterine įranga, galinčia elektroniniu būdu paversti plokščiąjį raštą išskilioju Brailio raštu**.
- Aprūpinti **tamsia apšviestu matiniu paviršiumi klasės lenta, grafoprojektoriais, vaizdo magnetofonais**.
- **Brailio rašto** mašinėlėmis.

**SILPNAREGIŲ AR AKLŲ VAIKŲ UGDYMAS MODIFIKUOJANT KETURIAS
PAGRINDINES SRITIS:**

Brailio raštą;

Regos likučių panaudojimą;

Klausos įgūdžius;

Judėjimo įgūdžių lavinimą.

KLAUSOS SUTRIKIMAI

Klausos sutrikimas – bendras terminas apibrėžiantis klausos sutrikimą (įvairaus laipsnio). šiam terminui priskiriamos kurtumo ir neprigirdėjimo sąvokos.

Kurčias žmogus yra tas, kuris dėl klausos sutrikimo negali sėkmingai apdoroti lingvistinės informacijos, gaunamos per klausą, net ir naudodamasis klausos aparatu.

Neprigirdintis asmuo tas, kurio klausos likutis, dažniausiai padedant klausos aparatui, leidžia gana sėkmingai apdoroti lingvistinę informaciją, gaunamą per klausą (Brill, Mac Neil ir Newman, 1986).

VARTOJAMI TERMINAI

Įgimtas kurtumas – esantis vaikui gimus.

Įgytas kurtumas – kai klausa sutriko kuriuo nors gyvenimo laikotarpiu.

Ikikalbinis kurtumas – esantis kūdikiui gimus arba atsiradęs ankstyvuojų gyvenimo laikotarpiu, prieš pradėdant kalbėti.

Pokalbinis kurtumas – atsiradęs kuriuo nors amžiaus tarpsniu, išmokus kalbėti ir įvaldžius kalbą.

PSICHOLOGINĖS IR ELGESIO YPATYBĖS

KALBOS IR KALBĖJIMO RAIDA

- Pakitusi kalbos raiška ir supratimas.
- Sunkiau išmokti kalbėti ypač ikikalbiniu laikotarpiu apkurtusiems vaikams.
- Kurti vaikai netaisyklingai taria kalbos garsus dėl grįžtamojo ryšio nebuvimo.

INTELEKTINIAI GEBĖJIMAI

- Jei kurti vaikai vartoja gestų kalbą, jiems kyla problemų dėl dėmesio paskirstymo, todėl lėčiau įsisavina pamokos medžiagą, nes reikia vaikui kreipti dėmesį ir į gestus, ir į mokomąją medžiagą.

MOKYMOSI PASIEKIMAI

- Dažnai mokymosi pasiekimai gerokai mažesni nei kt. vaikų. Labiausiai paveikiami skaitymo gebėjimai.

SOCIALINIS PRISITAIKYMAS

- Patiria problemų ieškodamas žmonių su kuriais gali bendrauti, pasikalbėti.
- Dauguma girdinčiųjų tėvų negali lengvai komunikuoti su savo kurčiais vaikais gestų kalba (nesugeba gerai išmokti).

FIZINĖS APLINKOS PRITAIKYMAS

- **Sodinti** sutrikusios klausos mokinį **toliau nuo triukšmo šaltinių** – atvirų langų, durų.
- Mokinio vieta parinkta taip, kad **geriau girdinti jo ausis būtų arčiau garso šaltinio**.
- **Sodinti pusračiu** visus mokinius, kad būtų matyti kalbančiųjų draugų veidai, galėtų geriau suprasti kas kalba.
- Mokytojas turėtų pasirinkti tokią vietą klasėje, kurioje **mokinys galėtų aiškiai stebėti jo veidą** (netinka atsistoti prieš šviesos šaltinį, t.y. langą ar šviestuvą).
- Mokiniai turi būti sudarytos sąlygos **kintant garso šaltinio vietai keisti sėdėjimo vietą** ir pereiti arčiau kalbančiojo draugo, grotuvo ar pan.
- Mokyti tokiose klasėse, kurios **toliau nuo valgyklos, sporto salės, ūkinių patalpų**.

SOCIALINĖS APLINKOS PRITAIKYMAS

Siekiant palengvinti sutrikusios klausos mokinių bendravimą klasėje su draugais **į pagalbą kviečiami vertėjai**, kurie:

palengvina sutrikusios klausos asmenų ir kt. mokykloje esančių žmonių **komunikaciją**,

ekskursijų, sporto varžybų, klubinių susitikimų metu dirba,

dalyvauja aptariant mokymo turinį, pamokų planus, būsimus kontrolinius darbus.

Mokiniai turi būti **aprūpinami individualiais klausos aparatais, klausą stiprinančia įranga, mikrofonais, magnetofonais, vaizdo medžiaga su papildomais titrais**.

FIZINĖS NEGALĖS

- **Vaikų cerebrinis paralyžius (VCP)** – smegenų “paralyžius” – motorikos, raumenų veiklos sutrikimas. (Raumenys patys nėra paralyžiuoti. Pažeista galvos smegenų dalis siunčia raumenimis klaidingas instrukcijas, dėl to raumenys arba labai įsitempia arba suglemba).
- **Bendrosios ir smulkiosios motorikos sutrikimai** (judesio koordinacijos, apraksijos).
- **Įskilas stuburas** (spina bifida) – įgimtas vidurio linijos defektas per vidurį nesuaugus stuburo kauliniam kanalui.
- **Raumenų ir skeleto pažeidimai** (raumenų distrofija).

PRIEŽASTYS

- **Trauminis** smegenų sužalojimas.
- **Pažeidimai iki gimimo** (infekcinės, lėtinės ligos, kuriomis sirgo motina, kontaktas jos su nuodingomis medžiagomis, rentgeno spinduliai).
- **Gimdymo traumos.**
- **Degeneracinės ligos.**
- **Tuoju po gimimo** (hipoksija, infekcijos, apsinuodijimas, stiprus karščiavimas, išsiliejęs kraujas į smegenis).

PSICHOLOGINĖS IR ELGESIO YPATYBĖS

MOKYMOSI PASIEKIMAI

- Daugelis moksleivių su fizinėmis negalėmis nereguliariai lanko mokyklą, dažnai yra gydomi.
- Kai kurie gerai mokosi jiems taikant įprastus mokymo metodus, kitiems reikia specialių metodų.
- Vaikų, kurių sutrikimų yra lengvi ir laikini – neiškyla jokių mokymosi sunkumų.

ASMENYBĖS BRUOŽAI

- Vaikų prisitaikymas prie savo fizinių trūkumų ir reakcijos socialinėse tarpasmeninio bendravimo situacijose labai priklauso nuo to, kaip į juos reaguoja tėvai, broliai, seserys, mokytojai, bendraamžiai ir visuomenė.

PAGALBOS BŪDAI FIZINĘ NEGALEŲ TURINTIEMS MOKSLEIVIAMS

- Naudojama įvairi **kompensacinė technika**, kuri padeda panaudoti išlikusias funkcijas.
- Maksimaliai panaudoti moksleivių privalumus, sudarant ugdymo planą, **atsižvelgti į individualias moksleivio ypatybes** (intelektines, sensorines, fizines ir emocines).
- Supažindinti negalių neturinčius moksleivius su neįgaliųjų žmonių poreikiais.
- Ugdyti neįgalaus **vaiko savarankiškumo įgūdžius**, formuoti **pagrindinius mokymosi įgūdžius**.
- **Mokyti komunikacijos įgūdžių**.

EMOCIJŲ IR ELGESIO SUTRIKIMAI

PRIEŽASTYS:

- BIOLOGINIAI SUTRIKIMAI AR LIGOS (“Sunkus” temperamentas, liga, prasta mityba, smegenų trauma, liga).
- PATOLOGINIAI SANTYKIAI ŠEIMOJE (tarpusavio sąveika, vaikai nerandantys artimo, šilto ryšio su tėvu ar motina, kenčiantys nuo nestabilių, nuolat kintančių tėvų reikalavimų, nesaugūs, piktnaudžiaujančių svaigalais tėvų vaikai praranda emocinę pusiausvyrą, išgyvena nuolatinę įtampą).
- NETINKAMAS PATYRIMAS MOKYKLOJE (vaiko individualybei nejautrus mokytojas, keliami neadekvatūs reikalavimai susiję su vaiko elgesiu ir mokymosi; netinkamas bendravimo (tarsi su nevykėliu) stilius, bendraklasių vaikas žeminamas, atstumiamas, iš jo tyčiojama, per aukšti ar per žemi elgesio ar mokymosi reikalavimai).

EMOCIJŲ IR ELGESIO SUTRIKIMAI

PRIEŽASTYS:

NEIGIAMA KULTŪRINĖ ARBA SOCIALINĖ ĮTAKA

(kultūra turi įtakos agresijai, nerimui, depresijai atsirasti, vadinasi kultūrinė aplinka, kurioje vaikas auga, veikia jo emocinę, socialinę ir elgesio raidą, smurto ir prievartos scenos per TV ir kino filmus, visuomenės informavimo priemonių įtaka, vaiko skurdžios gyvenimo sąlygos, narkotikų ir alkoholio vartojimas šeimoje).

PAPILDOMI VEIKSNIAI (sunku nustatyti vieną priežastį, galinčią sąlygoti sutrikimą).

□ **PAGRINDINĖS SUTRIKUSIO ELGESIO DIMENSIJOS** (Quay ir Petersonas (1987)):

- 1. Nerimas – atsiribojimas** (vaikas drovus, greitai susigėsta, perdėtai jautrus, lengvai pažeidžiamas, nuolat ko nors bijo, neramus, prislėgtas, visada liūdnas);
- 2. Psichozinis elgesys** (reiškia nerealistiškas mintis, kartoja žodžius ir sakinius, keistai elgiasi);
- 3. Didelis motorinis aktyvumas** (vaikas neramus, nenusėdi vietoje, įsitempęs, negali atsipalaiduoti, perdėtai šnekus).

□ **PAGRINDINĖS SUTRIKUSIO ELGESIO DIMENSIJOS** (Quay ir Petersonas (1987)):

4. **Elgesio sutrikimai** (vaikas siekia kitų dėmesio, stengiasi pasirodyti, jo elgesys yra griaunamojo pobūdžio, jis erzina aplinkinius, mušasi, jį ištinca pykčio priepuoliai);
5. **Socializuota agresija** (vaikas vagia drauge su kitais, yra ištikimas delinkventinio elgesio draugams, bėga iš pamokų su kitais, turi “blogų” draugų, atvirai prisipažįsta negerbiąs moralinių vertybių ir įstatymų);
6. **Dėmesio problemos – nebrandumas** (vaikas negali ilgai išlaikyti dėmesio, silpna jo dėmesio koncentracija, yra lengvai išblaškomas, lengvai atitraukiamas nuo atliekamos užduoties, atsakinėja negalvodamas, yra inertiškas, lėtai juda, mieguistas)

ELGESIO IR EMOCIJŲ SUTRIKIMAI

DAŽNIAUSI ELGESIO IR EMOCIJŲ SUTRIKIMAI MOKYKLOJE :

- dėmesio koncentracijos sutrikimai;
- opozicinis neklusnumas ir elgesio bei tvarkos taisyklių laužymas;
- agresyvumas;
- vengimas lankyti mokyklą, pamokas, dirbti ir bendradarbiauti;
- mokymosi motyvacijos stoka.

Galimos vaikų agresyvaus elgesio priežastys, laikantis holistinio požiūrio:

- Vaiko vystymąsi veikia **skirtingų kontekstų sąveika** laike.
- **Kontekstai**, veikiantys vaiko vystymąsi:
 - Organinis
 - Interpersonalinis
 - Socialinis – kultūrinis
 - Intrapersonalinis

- **Organinis raidos kontekstas**

Įgimtos savybės ir veiksniai susiję su fiziologiniais ypatumais (pvz. įgimtos ligos).

•Interpersonalinis raidos kontekstas

Vaiko sąveikos su tėvais, broliais, seserimis, kt. giminaičiais, bendraamžiais, ugdytojais.

Mokiniai labai dažnai patiria sunkumų bendraudami su bendraamžiais. Neturi draugų, atstumti.

Tokia situacija **lemia socialinių įgūdžių stoka, nemokėjimas susidraugauti, palaikyti draugiškus santykius, išvengti konfliktinių situacijų.**

Daugelis nežino, kaip reikia elgtis vienoje ar kitoje socialinėje situacijoje, kaip valdyti savo jausmus ir emocijas, nes nėra išmokę natūraliu būdu savo šeimoje.

- **Socialinis – kultūrinis kontekstas**

Bendruomenės, tautinio identiteto, socialinio ekonominio statuso ir panašių veiksmų svarba.

- **Intrapersonaliniis raidos kontekstas**

Paties vaiko elgesys, prisitaikymas, asmenybiniai kintamieji (amžius, lytis, pažintiniai gebėjimai).

Mokiniamis, turintiems elgesio ir emocijų sutrikimų, būdingas neadekvatus savęs vertinimas – nepagrįstai aukštas perspektyvinis savęs vertinimas.

Mokymosi sunkumų turintys pasižymi labai blogu savęs vertinimu, dažnai lydi išmoktas bejėgiškumas.

Įgimtų veiksnių įtaka

Temperamentas –

tai individualus ir su laiku mažai kintantis asmens reagavimo į aplinką būdas.

Temperamentas apibūdinamas per gebėjimą kontroliuoti savo impulsus, aktyvumo lygį, poreikį naujiems išspūdžiams ir pan.

ELGESIO VALDYMO BŪDAI

SKATINIMO BŪDAI

Savireguliacija
Socialinis pastiprinimas
Modeliavimas
Sutarties sudarymas
Veiklos pastiprinimas
Pastiprinimas žetonas
Materialus pastiprinimas
Pastiprinimas maistu
Taktilinis ir sensorinis
pastiprinimas

SLOPINIMO BŪDAI

Diferencijuotas pastiprinimas
Reakcijų gesinimas
Žodinis baudimas
Reakcijos “kaina”
“Pertraukos”
Korekcija
Fizinis baudimas

DĖMESIO TRŪKUMAS

(nedėmesingumas pagal DSM – IV)

Nustatomas, jeigu 6 pastaruosius mėnesius reiškęsi bent 6 požymiai:

- 1) dažnai praleidžia detales, daro klaidas klasės darbe;
- 2) dažnai negali išlaikyti dėmesio dirbdamas ar žaisdamas;
- 3) dažnai atrodo jog neklauso, kai kalbama jam;
- 4) dažnai nesiklauso mokytojo paliepinimų, nespėja atlikti užduočių, sutvarkyti suolo (ne dėl nepaklusnumo);
- 5) dažnai neorganizuota veikla;
- 6) dažnai stengiasi išvengti ir nemėgsta užduočių (klasės ar namų darbų), reikalaujančių ilgesio susikaupimo;
- 7) dažnai pamiršta ar pameta priemones, reikalingas užduočiai atlikti (pvz. knygas, pieštukus, kitus įrankius);
- 8) dažnai lengvai išblaškomas pašalinių stimulų;
- 9) dažnai užmaršus kasdienėje veikloje.

DĖMESIO SU HIPERAKTYVUMU IR IMPULSYVUMU SUTRIKIMAS (pagal DSM – IV)

Nustatomas, jeigu 6 pastaruosius mėnesius reikėsi bent 6 požymiai:

- 1) dažnai nenustygsa mosuodamas rankomis ar kojomis, rangosi kėdėje;
- 2) dažnai palieka sėdėjimo vietą klasėje ar kitur, kai turėtų sėdėti;
- 3) dažnai bėgioja ar šokinėja situacijose, kuriose tai daryti neadekvatu;
- 4) dažnai turi sunkumų sėdėti ramiai, kai to reikalaujama;
- 5) dažnai negali tyliai dirbti ar žaisti;
- 6) dažnai atrodo “kaip užvestas motoras”;
- 7) dažnai pernelyg daug kalba;
- 8) dažnai trukdo kitiems (pvz.: įsikiša į kitų vaikų žaidimus);
- 9) dažnai skuba su atsakymais į klausimus, kai dar nebaigta paklausti;
- 10) dažnai sunkiai sulaukia savo eilės;
- 11) dažnai imasi fiziškai pavojingos veikos (ne dėl nuotyčio ieškojimo; pvz.: išbėga nežiūrėdamas į gatvę).

HIPERAKTYVUS VAIKAI – TAI NE TIK DAUG JUDANTYS VAIKAI:

1. Jie yra nenustygstantys
2. Jie nedėmesingi
3. Jie yra ūmūs
4. Jie priešinasi tvarkai
5. Jie emociškai nestabilūs
6. Jie nenuoseklūs
7. Jie turi polinkį nelaimingiems atsitikimams
8. Jie yra sociališkai “buki”: (pvz., neempatiški)
9. Jie yra emociškai paviršutiniški

HIPERAKTYVUMO PRIEŽASTYS

- Temperamentas
- Paveldimumas
- Perinatalinis ir postnatalinis vystymasis
- Vaikų mityba
- Neurocheminiai veiksniai
- Psichosocialiniai veiksniai

ESMINĖS NUOSTATOS UGDANT HIPERAKTYVŲ VAIKĄ

- SMULKIŲ IŠDAIGŲ NEPAISYMAS

Nusiteikite teigiamai vaiko atžvilgiu: jis ne “Kenkėjas”, o tas kuriam reikia padėti.

- FIZINIŲ IR KITŲ BAUSMIŲ ATISISAKYMAS

Dažniau naudoti ne bausmių, o skatinimų sistemą.

Prie bausmių priprantama, poveikis trumpalaikis, padariniai – neprognozuojami, vėliau skatina agresyvumą.

Bausmė galėtų būti kokio paskatinimo privilegijos praradimas.

- PRASMINIO BARJERO ĮVEIKIMAS

Prasminis barjeras – tai toks reiškinys kai vaikas tampa nejautrus psichologiniam poveikiui.

Šį barjerą lemia vaiko vidinis protestas, kylantis iš nuoskaudų, neteisingumo, nepelnytų bausmių, mokykloje patirtų neigiamų emocijų.

Prasminis barjeras – nepalankiai susiklostę mokinio ir mokytojo santykiai.

- **PAGEIDAUTINOS ELGSENOS ĮTVIRTINIMAS**

Elgesio normų išmokstama pamažu.

Pagrindinį dėmesį sutelkti ne į kovą su nepageidautino elgesio apraiškom, bet į tikslingos elgsenos įtvirtinimą.

Sudaryti sąlygas patirti sėkmę ir pripažinimą.

- **VAIKO SAUGUMO JAUSMO STIPRINIMAS**

Mokinio asmenybės ugdymas turėtų būti svarbiau nei dėstomo dalyko mokėjimas.

Aiškus leistinos elgsenos ribų žinojimas.

Vaiko galimybes atitinkančių reikalavimų kėlimas.

Vaikas visada turėtų jausti, kad mokytojas jį supranta.

- **NUOŠIRDŽIŲ MOKYTOJO IR VAIKO SANTYKIŲ UŽMEZGIMAS IR STIPRINIMAS**

Mokytojui padeda elementarios priemonės: šypsena vaiką sutikus, pagyrimas draugų akivaizdoje už gerai atliktą darbą, kreipimasis vardu.

Mokytojo kuriama teigiama emocinė atmosfera klasėje – vaikas turi patirti kuo daugiau teigiamų emocijų, švelnumo, meilės, nepriklausomai nuo to, kokie jo gabumai, charakteris ir kas jo tėvai.

- AKTYVIŲ MOKYMO METODŲ TAIKYMAS

Darbas grupelėse (3-4 žmonės)

Mokymasis iš patirties

Diskusijos

Atvejų analizės

- FIZINIS JUDRUMAS

Sėdėti laisvesne poza

Pastovėti

Sudaryti daugiau galimybių pajudėti

- SUTARČIŲ SUDARYMAS

Aptarti su vaiku mokyklinius rūpesčius

Sudaryti nedidelę sutartį dėl vaiko ir mokytojo elgesio konkrečiu atveju

HIPOAKTYVŪS MOKSLEIVIAI

(intelektinės veiklos tempas perdėm lėtas)

1. Jie negali greitai suvokti, apmąstyti ir įvertinti didelio kiekio informacijos;
2. Neatlieka užduočių, kai ribojamas laikas;
3. Negali skaityti, rašyti, skaičiuoti greitai, į mokytojo klausimą paprastai atsako tik po tam tikros pauzės, visada yra pavojus, kad mokytojas, nesulaukęs atsakymo, pasodins arba prasčiau įvertins mokinį;
4. Jie negali greitai judėti, todėl gali patirti nesėkmių kūno kultūros pamokose;
5. Vienu metu jie suvokia tik vieną instrukciją, gali atsakyti tik į vieną jiems užduotą klausimą, daug informacijos vienu metu juos sutrikdo;
6. Lėtai skaitydami raides, sumaišo jas ir gali nepasakyti žodžio; lėtai, su pauzėmis, skaitydami tekstą, gali “pamesti” jo prasmę, gali nesuvokti greičiau kalbančios mokytojos šnekos esmės ir kt.
7. Tarp veiklos jiems reikalingos atsipalaidavimo pauzės.

P.S.

Kartais lėtais laikomi ir asteniški vaikai. Tačiau pagrindinė jų bėda – ne tik lėtas veiklos tempas, kiek greitas išsekimas, nesugebėjimas intensyviai dirbti ilgesnį laiką, nuolatinis “atsijungimas”.

BENDRŲJŲ MOKYMOSI SUTRIKIMŲ TURINTYS MOKSLEIVIAI

- Bendrieji intelektiniai gebėjimai – ribiniai arba žemos normos
- Lėtai, saugiai įgyja visus gebėjimus
- Elgesys nebrandus, atitinka jaunesnio amžiaus vaikų elgesį (linkę bendrauti su jaunesniais už save, o ne bendraamžiais).
- Domisi jaunesniems vaikams skirtais filmais, žaidimais, TV programomis
- Kalbos turinys gali būti naivus, neatitinkantis amžiaus
- Dažniausiai nesugeba numatyti elgesio pasekmių tolėliau į ateitį
- Moksleivio mokymosi laimėjimai, net ir teikiant specifinę pagalbą, didės palengva, lėtai kylančia kreive

PAGALBOS BŪDAI

- SUDARYTI SĄLYGAS TEIGIAMAM SAVĖS IR SAVO GEBĖJIMŲ VERTINIMUI ATSIIRASTI IR STIPRĖTI (pastebėti, kad ir menkus vaiko laimėjimus bei pastangas, parinkti tinkamą darbo tempą ir pan.)
- NETRAUMUOTI, NEŽEMINTI VAIKO DĖL MENKŲ JO DARBO REZULTATŲ
- NESUDARYTI PROGŲ JAUSTIS PAŽEMINTAM BENDRAKLASIŲ AKYSE
- UGDYTI ADEKVAČIAS NUOSTATAS BŪSIMOS PROFESIJOS ATŽVILGIU

MOKYMOSI SUTRIKIMAI –

tai įvairių labai subtilių nervų sistemos funkcijų sutrikimų pasekmė, dėl kurios pakankamo intelekto vaikas nesugeba išmokti skaityti, rašyti, skaičiuoti.

Specifiniai mokymosi sutrikimai:

- skaitymo sutrikimai
- rašymo sutrikimai
- matematikos mokymosi sunkumai

Mokymosi sutrikimu turintys vaikai:

- dažniau linkę išgyventi depresiją
- nepasitiki savimi
- žemai save vertina
- gali asocialiai elgtis
- dažniau išgyvena nerimą ir stresą

Mokymosi sutrikimų turinčių požymių:

Kalbos/matematikos/socialiniai mokslai:

- nemėgsta skaityti ir rašyti
- neteisingai supranta skaitomą informaciją
- sunkiai apibendrina
- prastas skaitomos medžiagos supratimas
- sunkumai suprantant esminius dalykus, pagrindinę temą ir pan.
- nesugeba atsakyti į atvirus klausimus
- prasti rašymo įgūdžiai, dažnos rašymo klaidos
- sunkumai suvokiant abstrakčią medžiagą, prastas sąvokinis mąstymas
- nemoka rašyti referatų, rašinių, temų, esė
- užsienio kalbų mokymosi sunkumai
- matematikos mokymosi sunkumai

Dėmesys/veiklos planavimas ir organizavimas:

- Sunkumai organizuojant savo mokymąsi
- Sunkumai pasirenkant užduotis ir jų atlikimo būdus
- Lėta veiklos sparta klasėje ir per kontrolinius
- Prasti informacijos pasižymėjimo, kompensavimo įgūdžiai
- Prasti pasitikrinimo, klaidų taisymo įgūdžiai

Socialinis elgesys:

- Sunkumai išklausant pastabas
- Sunkumai kalbėti, atsakinėti, atsiliepti į prašymus, paaiškinti ir pan
- Sunkumai derantis dėl savo interesų, ginant save
- Sunkumai pasipriešinti bendraamžių spaudimui
- Sunkumai suvokiant kitų žmonių elgesį, savijautą, lūkesčius ir pan.

BENDROJO UGDYMO KLASĖJE BESIMOKANČIO SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ VAIKO SOCIALINĖ-PSICHOLOGINĖ CHARAKTERISTIKA

- nerimastingumo laipsnis didesnis;
- dažniau auga nepilnose šeimose;
- yra pasyvesni už savo bendraamžius;
- blogiau vertina savo savijautą;
- labiau bijo nepatenkinti aplinkinių lūkesčių;
- jaučia didesnę nepasitenkinimą dėl savo padėties klasėje.

DĖKUI UŽ DĖMESĮ

Kontaktams

j.urnikiene@siauliai.lt